

OŠ Riharda Jakopiča
Derčeva ulica 1, Ljubljana

Protokol OŠ Riharda Jakopiča ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja

»Medvrstniško nasilje« je vsaka oblika fizičnega, psihičnega, spolnega, materialnega ali spletnega nasilja, pri kateri se otrok, nad katerim vrstnik oz. vrstniki izvajajo nasilje, počuti ogroženo, nesprejeto in manjvredno.

Ljubljana, april 2024

UKREPANJE OB MEDVRSTNIŠKEM NASILJU

TAKOJŠNJA INTERVENCIJA

1. Naloge strokovnega delavca, ki je zaznal nasilje

Strokovni delavec ali drug delavec VIZ, ki je zaznal nasilje ali je bil o njem obveščen:

- a. **takoj poskrbi za varnost in zdravje otrok** tako, da:
 - izvede vse potrebne ukrepe za zaščito otroka žrtve,
 - če je potrebno, pokliče nujno zdravniško pomoč in o poškodbi obvesti otrokove starše,
 - se pogovori z učencem, ki je bil žrtev nasilja in mu nudi čustveno oporo

- b. **isti dan, izjemoma**, če okoliščine tega ne dopuščajo, **naslednji dan** po zaznavi nasilja
 - o dogodku obvesti ravnatelja, razrednika vseh vpletenih otrok, šolsko svetovalno službo in starše,
 - naredi zapis dogodka in ga posreduje šolski svetovalni službi.

2. Naloge šolske svetovalne službe

Šolska svetovalna služba **isti oz. najpozneje naslednji delovni dan** po zaznavi nasilja:

- po potrebi oblikuje načrt za preprečitev nadaljevanja nasilja,
- ločeno se pogovori z otrokom žrtvijo in povzročiteljem nasilja (po potrebi z opazovalci dogodka)
- ter izdela zapis pogovora z namenom razjasnitve situacije.

Šolska svetovalna služba na podlagi pridobljenih informacij prične s svetovalnim delom z otrokom žrtvijo in povzročiteljem nasilja. Na pogovor povabi tudi starše.

Šolska svetovalna služba **najpozneje v treh delovnih dneh** po zaznavi nasilja skliče tim.

Člani tima so: svetovalni delavec, razrednik oz. vzgojitelj otroka žrtve ter povzročitelja nasilja, ravnatelj in po potrebi drugi strokovni delavci VIZ. Tim vodi svetovalni delavec, ki dejavnosti tima tudi ustrezno dokumentira.

V odsotnosti šolske svetovalne službe, ali če šolska svetovalna služba oceni, da je to potrebno, ločene pogovore iz prejšnjega odstavka opravi ravnatelj ali pomočnik ravnatelja.

c. Naloge tima

Naloge tima iz prejšnjega odstavka so:

- izdelava načrta pomoči za žrtev nasilja,
- v skladu s predpisi načrtuje vzgojno ukrepanje za povzročitelja,
- načrtuje delo s starši,
- načrtuje delo z oddelkom, v katerega sta vključena žrtev, povzročitelj nasilja, in opazovalci,
- sodeluje z zunanjimi institucijami,
- določi izvajalce nalog,
- s primerom nasilja seznanjeni druge strokovne delavce VIZ.

SODELOVANJE Z DRUGIMI ORGANI IN ORGANIZACIJAMI

OBVEŠČANJE

- Ravnatelj obvesti Center za socialno delo, ko oceni, da je otrok žrtev in/ali povzročitelj nasilja, oziroma kadar otrok potrebuje pomoč centra.
- Za vsa ravnanja, ki ustrezajo opisom kaznivih dejanj, oziroma imajo znake prekrškov (npr. povzročena telesna poškodba, spolno nasilje, tatvine, izsiljevanje ali poškodovanje stvari-materialno nasilje in v primeru, ko posameznik v šolo prinese predmete, ki so po svoji obliki nevarni ali prepovedani - noži, pirotehnika, pištole itd.), ki se preganjajo po uradni dolžnosti, ravnatelj obvesti poleg staršev še policijo in center za socialno delo.
- V omenjenih primerih šolska svetovalna služba povabi k sodelovanju v timu (tim v razširjeni sestavi) predstavnika policije, centra za socialno delo in predstavnike drugih organov in nevladnih organizacij.

Sodelovanje predstavnikov drugih organov in organizacij v timu

Naloge tima v razširjeni sestavi so:

- izmenjava informacij med člani razširjenega tima,
- načrtovanje in usklajevanje dejavnosti za pomoč otroku žrtvi in za obravnavo povzročitelja nasilja,
- spremljanje napredka obravnave,
- dogovor o sodelovanju pri izvedbi preventivnih dejavnosti.

DEFINICIJA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Medvrstniško nasilje (bullying) je praviloma namerna, ponavljajoča se uporaba fizičnega, psihičnega, spolnega, materialnega ali spletnega nasilja nad drugim vrstnikom. Kadar gre za enkratni dogodek nasilnega vedenja in je prisotna izrazita razlika v fizični ali psihični moči med povzročiteljem in žrtvijo, prav tako govorimo o medvrstniškem nasilju

OBLIKE NASILJA MED UČENCI

Med vrstniki lahko pride do najrazličnejših oblik nasilja in je nemogoče vse zajeti v tipologije medvrstniškega nasilja. Zato naštevamo le najpogostejše in najbolj aktualne oblike.

- **Fizično nasilje:**

grizenje, brcanje, porivanje, suvanje, vlečenje za lase, pljuvanje, praskanje, boksanje, udarci, klofute in druge oblike fizičnih napadov, fizično poškodovanje.

- **Psihično nasilje:**

Psihično – **verbalno** nasilje:

žaljenje, zmerjanje, posmehovanje, podcenjevanje, žaljenje po telefonu, zmerljivke povezane z imenom, rasistične pripombe, ogovarjanje, širjenje lažnih in zlonamernih govoric, zaničevanje, ščuvanje, grožnje.

Psihično – **neverbalno** nasilje:

direktno: mimika obraza, nesramne kretnje, zaničljive geste;

indirektno: manipuliranje/uničevanje prijateljstva, sistematično izključevanje, ignoriranje, izolacija, pošiljanje (pogosto anonimnih) strupenih opazk, dopuščanje ogovarjanja, molk kot sredstvo pritiska.

- **Spolno nasilje:**

namigovanje na spolnost in šale s spolno vsebino, opolzko govorjenje, nadlegovanje zaradi pripadnosti spolu, nagovarjanje na spolnost, prikazovanje pornografskega materiala, otipavanje, zalezovanje, spolni napad.

- **Materialno nasilje:**

izsiljevanje ali nasilni odvzem denarja ali druge lastnine, poškodovanje ali uničenje osebne lastnine in šolskih potrebščin, odvzem in uporaba telefona.

- **Spletno nasilje:**

namerno in ponavljajoče nadlegovanje in/oz. ustrahovanje preko interneta, mobilnih telefonov in drugih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, kot npr. pošiljanje žaljivih sporočil, pošiljanje ali objavlanje škodljivih, neresničnih ali krutih izjav, objavlanje občutljivih, zasebnih informacij (npr. zasebnih sporočil ali fotografij), pošiljanje ali objavlanje obdelanih fotografij na žaljiv način, prilaščanje druge identitete z namenom

osramotitve in škodovanja, obrekovanje na forumih, blogih ali socialnih omrežjih, izključevanje iz spletne skupnosti oz. spletne skupine prijateljev, snemanje nasilnih ali drugače neprimernih videoposnetkov (npr. šolskih pretepov) in razpošiljanje ter objavljane teh posnetkov na spletu, pošiljanje grozilnih sporočil z namenom zastraševanja in izsiljevanja.

POGOSTI ZNAKI MEDVSTNIŠKEGA NASILJA IN KAKO GA PREPOZNAMO

Spremembe v odnosu do šole, učnem uspehu, vključenosti otroka:

- zvečer joče, toži o bolečinah, noče v šolo, izraža strah in tesnobo,
- boji se prihajati v šolo ali odhajati iz nje,
- začne neopravičeno izostajati od pouka,
- poslabša se mu učni uspeh,
- spremeni svojo običajno pot, zato zamuja ali pa prihaja v šolo zelo zgodaj,
- starše prepriča, da ga spremljajo v šolo in čakajo ob koncu pouka,
- strah ga je iti na WC, se voziti s šolskim avtobusom, na ekskurzije, tabore.

Spremenjeno vedenje do sošolcev/vrstnikov, učiteljev/vzgojiteljev, v razredu, v družini:

- zapira se vase, manj komunicira z drugimi, zdi se odsoten,
- kaže več tesnobe kot drugi otroci,
- je občutljiv, miren, previden,
- trpi zaradi nizke stopnje samospoštovanja in ima na splošno slabo podobo o sebi in svoji situaciji,
- ko je napaden, reagira z jokom (zlasti v nižjih razredih) in umikom,
- v šoli je osamljen in zavržen,
- pri skupinskih igrah je izbran zadnji,
- v šoli nima pravih prijateljev v oddelku,
- stres, ki ga doživlja, praviloma vpliva na učni uspeh in sodelovanje pri pouku,
- pogosto je v bližini učitelja/vzgojitelja (med odmori, na ekskurzijah),
- postaja agresiven, moti pouk,
- starši poročajo, da je otrok nenadoma postal zadirčen in grob,
- začne krasti denar doma ali drugim otrokom (to zahteva povzročitelj),
- odklanja pogovor ali si izmisli neverjetno zgodbo, da bi ga pustili pri miru,
- sošolcev/vrstnikov ne vodi domov, le redko se igra na šolskem dvorišču,
- nima niti enega dobrega prijatelja, s katerim bi preživljal prosti čas,
- nemirno spi, ima hude sanje, joče v spanju,
- beg od doma, zatekanje v odvisnosti.

Fizične poškodbe, poslabšanje zdravja, psihosomatske težave:

- ima nepojasnjene modrice, odrgnine in druge poškodbe,
- poslabšajo se mu kronične bolezni, motnje,
- začne jecljati, pojavijo se tiki, različne motnje,
- zdi se vznemirjen, preneha jesti, ne pridobiva na teži, - pogosteje oboleva, daljše odsotnosti od pouka,
- govori o samomoru ali ga celo poskuša narediti.

Poškodovana osebna lastnina, materialno oškodovanje:

- ima poškodovane ali uničene šolske potrebščine ali druge osebne predmete,
- tekom dne »izgubi« kos oblačila, obutve,
- nima denarja za malico, na ekskurziji, za druge obveznosti,
- ima poškodovan ali izgubljen telefon.

POGOSTE OBLIKE VEDENJA POVZROČITELJEV MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Najbolj opazna lastnost medvrstniškega nasilja je **agresivnost**. Pogosto je nasilen tudi do odraslih (staršev, učitelja/vzgojitelja). Zanj je **značilna impulzivnost in močna potreba po obvladovanju drugih**. Ima **pozitivna stališča do nasilja**. Ne more se vživeti v drugega. Kaže izrazito **slabo/dobro samopodobo**. Fantje so večinoma močnejši od drugih. **Težko se podreja pravilom**. Pogosto ima takšne vzorce že doma. Pogosteje je vpleten v pretepe in je v pretepih poškodovan. Pogosteje je vključen v dejanja poškodovanja/uničevanja imovine ali kraje, sega po alkoholu, drogah. Pogosteje tudi izostaja od pouka.

OGROŽENOST OTROKA ZARADI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

O ogroženosti otroka govorimo takrat, ko so zaradi posameznega nasilnega dejanja ali dolgotrajnejšega, načrtnega nasilja s strani vrstnikov prizadeti njegovo dostojanstvo in njegova fizična ali spolna nedotakljivost. Pri ogroženosti gre za čustveno, fizično, materialno ali spolno poškodbo otroka, ki ogroža njegove temeljne pravice, zdravje in razvoj. Otrok občuti ogroženost, nemoč, krivdo, strah pred ukrepanjem, strah pred povzročiteljem, sram zaradi nasilja, oteženo funkcioniranje, težave pri obvladovanju življenja.

NAČELA OBRAVNAVE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

- **Ničelna toleranca do nasilja.**

S tem načelom izrazimo svoj odnos do nasilja; odločno želimo preprečevati vse oblike nasilja v medosebnih odnosih v šoli.

- **Žrtvi verjamemo.**

Gre za najpomembnejše načelo, s katerim upravičimo zaupanje, ki nam ga je izkazala žrtev s tem, ko nam je povedala, kaj se ji je zgodilo. Brez upoštevanja tega načela obravnava ni mogoča. Kaj verjamemo? To, kar je bilo povedano in zaupano. Ne gre nujno za celovito resnico nekega dogajanja, še posebno, če je trajalo dolgo časa, če je bilo veliko dogodkov in če je vpleteno večje število oseb. Morda celotne resnice sploh ne bomo nikoli izvedeli. Nujno pa je, da poznamo resnico žrtve, saj bomo brez nje zgrešili bistvo problema in žrtvi povzročili dodatno krivico in stisko. Nasilni dogodek v izhodišču definira žrtev, vse ostalo je pojasnitev širšega konteksta in vzrokov dogajanja.

- **Individualno doživljanje nasilja: NE sodimo nasilja po lastnih čustvih in izkušnjah.**

Vsaka oseba individualno doživi, občuti ter razume nasilno dejanje in njegove posledice. Do tega ima vso pravico in nihče je ne sme prepričevati o nasprotnem. Vsa čustva, občutki in zaznave so pri žrtvi normalni in legitimni.

- **Nasilno vedenje je izbira. Za nasilje je odgovoren povzročitelj.**

Za svoja vedenja smo odgovorni sami! Čeprav gre za otroke, je potrebno vztrajati na odgovornosti (ne nujno kazni) za njihova dejanja, kajti naučiti jih želimo, da bi znali naslednjič izbrati drugo obliko vedenja, ko se bodo ponovno soočili s frustracijo, čustvi jeze, ljubosumnosti, strahu, zavisti, žalosti, razočaranja.

- **Ne minimaliziramo nasilja.**

Ker je doživljanje nasilja individualno, hkrati pa smo odrasli pogosto v situaciji, da ne poznamo vseh dejstev, ni prav, da nasilje vrednotimo, minimaliziramo, primerjamo z našimi preteklimi izkušnjami. Vsak ima pravico do svoje izkušnje in njenega občutenja.

- **Ne obljubljam.**

Ko se pogovarjamo z otrokom, ki je doživel nasilje, smo pogosto v skušnjavi, da bi mu obljubili, da se to ne bo več zgodilo in ga bomo zaščitili ter preprečili, da bi še naprej trpel. Ker pa je ustavitev nasilja in ponovna vzpostavitev konstruktivnih odnosov med vrstniki odvisna od številnih dejavnikov, na katere morda nimamo odločilnega vpliva, bi bila obljuba nepremišljena in zavajajoča. Obljubimo le tisto, kar bomo sami zanj zagotovo storili.

- **Podpiramo žrtev pri iskanju izhoda iz nasilne situacije.**

Ko se pogovarjamo z otrokom, ki je doživel nasilje, si zanj vzamemo dovolj časa, mirno in zbrano ga poslušamo, dajemo mu občutek varnosti in sprejetosti. S tem gradimo zaupni odnos z otrokom. Pri tem poudarimo, da ni kriv za nasilje, da je nasilje nesprejemljivo in mu želimo pomagati pri izhodu iz stiske in nasilja. Povemo mu, da je pogumen, da je spregovoril o nasilju in da ima veliko moči, saj je preživel različne oblike trpinčenja. Tako otroka opolnomočimo za skupno iskanje rešitev.

- **Upošteevamo moč vpletenih subjektov, pozorni smo na zlorabo moči.**

Zelo pomembno načelo, saj gre pri nasilju za zlorabo moči, a je to dejstvo nemalokrat prikrito. Povzročiteljem namreč lahko uspe interpretirati dogajanje tako, da je krivda porazdeljena na vse vpletene ali pa nimamo informacij za uvid v to, kar se je zgodilo, in površno ocenjujemo, da gre za konflikt ali neškodljivo zafrkavanje. Vedno je treba poskušati dobiti več informacij, da lahko bolje raziščemo razmerja moči med vpletenimi oziroma morebitno zlorabo moči.

- **NE soočamo žrtve in povzročitelja.**

Soočanje žrtve in povzročitelja, zlasti, če je nasilje trajalo dolgo časa in ima žrtev zaradi tega čustveno-psihološke posledice, trpinčenemu praviloma povzroči dodatno škodo. Žrtev, ki je že sicer oškodovana, ranjena, ponižana in ustrahovana, v prisotnosti povzročitelja ne upa in ne zmore povedati, kaj se ji je zgodilo. Soočenje zato lahko postane zgolj še ena priložnost za povzročitelja, da s psihološkim nadzorom žrtev obvlada ter odrasle prepriča s svojo »resnico« o dogajanju. Soočenje (nehote) žrtvi in povzročitelju daje tudi sporočilo, da sta oba enako odgovorna za storjeno nasilje in za iskanje rešitev oziroma popravilo storjenega.

Z otroki ali mladostniki, ki so bili vpleteni v nasilje, se je torej treba **pogovoriti ločeno**: žrtev podpreti in ji pomagati, od povzročitelja pa z avtoriteto odraslega zahtevati odgovornost.

- **Ne prelagajmo odgovornosti za ukrepanje na druge.**

Učitelji, svetovalni delavci, vodstvo šole ali starši moramo ukrepati, ko zaznamo medvrstniško nasilje, v skladu s svojimi vlogami, kompetencami ter pooblastili.

RAVNANJE OB ZAZNAVI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Ko zaznamo medvrstniško nasilje, je potrebno takojšnje ukrepanje.

Takojšnja intervencija

- takojšnja ustavitev nasilja in zaščita žrtve nasilja (vsak zaposleni)

Procesna intervencija

- delo z žrtvijo (glede na kompetence strokovnega delavca) delo s povzročiteljem delo z razredom
- vključitev drugih inštitucij (policija, CSD)
- delo v timu: ravnatelj, svetovalni delavec in razrednik

TAKOJŠNJA INTERVENCIJA

1. Strokovni delavec ali drug zaposleni, ki je nasilje zaznal, z izvedbo ustreznih ukrepov **vedno najprej poskrbi za prekinitev nasilja in zaščito žrtve**. Nasilje prekine tako, da vpletene otroke razdvoji, po potrebi pokliče ustrezno pomoč, povzročitelja odstrani v ločen prostor (v šolsko svetovalno službo, k ravnatelju), žrtev pa zaščiti tako, da jo umakne v varen prostor, nujno stran od povzročitelja nasilja.

Če je prišlo do poškodbe in je potrebna pomoč zdravnika, pokliče nujno zdravniško pomoč. Eden od učiteljev/vzgojiteljev otroka spremlja k zdravniku. V primeru poškodbe takoj obvesti tudi starše poškodovanega otroka.

Za tem se strokovni delavec ali drug zaposleni, ki je nasilje zaznal, **ločeno pogovori z žrtvijo**. Cilj pogovora je pomiritev otroka, čustvena podpora, pogovor o dogodku, če otrok o tem želi govoriti, in o tem, kakšni bodo nadaljnji koraki reševanja problema. Cilj tega prvega pogovora z žrtvijo ni raziskovanje dogodka (kaj, kje, kdo, zakaj, kdaj se je zgodilo nasilje), prav tako pa ta pogovor ni namenjen svetovanju, ki je v domeni šolske svetovalne službe in je del procesne intervencije obravnave storjenega medvrstniškega nasilja.

S povzročiteljem se medtem lahko pogovori svetovalni delavec, ravnatelj ali drug strokovni delavec. Pomembno je, da ne pride do soočenja z žrtvijo in da tudi morebitni opazovalci pri tem pogovoru niso prisotni. Cilj tega pogovora je umiritev povzročitelja, njegova zaščita pred nadaljevanjem nasilja, ne pa tudi nujno raziskovanje dogajanja.

2. Strokovni delavec ali drug zaposleni, ki je neposredno zaznal medvrstniško nasilje, isti ali najkasneje naslednji dan po zaznavi nasilja, o dogodku obvesti razrednika vseh vpletenih, šolsko svetovalno službo ter ravnatelja.

Šola o dogodku obvesti starše žrtve in povzročitelja.

3. Sledi zapis zaznave nasilja, ki mora vsebovati naslednje informacije:

- **kaj, kdaj in kje** se je zgodilo;
- **kdo** je bil vpleten v nasilje,
- ravnanje strokovnega delavca oziroma zaposlenega, ki je zaznal nasilje.

Podpisani izroči zapis šolski svetovalni službi. Zapis je lahko narejen kot zaznamek oziroma se zanj lahko smiselno uporablja obrazec Zapisa o nasilju nad otrokom v družini, ki je priloga Pravilnika o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (objavljen v Uradnem listu RS, št. 104/2009).

PROCESNA INTERVENCIJA

Pri kasnejšem ukrepanju sodelujejo strokovni delavci šole glede na njihove kompetence in znanja. Vendar pa ima ključno vlogo šolska svetovalna služba, ki je strokovno kompetentna za svetovalne razgovore in načrtovanje poteka dela s posameznikom, skupino ali razredom. Pomembno vlogo pri procesni intervenciji oziroma v timu, ki se v šoli po zaznanem nasilju oblikuje, ima tudi razrednik. Ravnatelj je prav tako del tima in mora biti seznanjen z nasilnim dejanjem in potekom obravnave na vseh nivojih (posameznik, skupina, razred).

Kako dolgo bo trajalo delo s posamezniki ali z razredom, kako intenzivno bo, kdo vse bo v delo vključen, je odvisno od posameznega primera in strokovne presoje tima v šoli.

NALOGE TIMA

Vsi naštetni strokovni delavci šole sodelujejo v timu, ki ga po zaznanem nasilju skliče svetovalni delavec ali ravnatelj/pomočnik ravnatelja, če je v šoli tako dogovorjeno. Tim vodi sklicatelj.

Vodja tima poskrbi, da so **sklepi zapisani v obliki zapisnika ali uradnega zaznamka**. Dokumentacija je zaupna. Zapisnik timskih sestankov podpišejo vsi prisotni, zapis dogodka pa tisti, ki je dogodek zaznal in ga zapisal. Če se za zapis smiselno uporablja obrazec *Zapis nasilja nad otrokom v družini*, ga prav tako podpiše tisti, ki je zapis naredil in svetovalni delavec, ki je zapis prejel. Pri uporabi drugih obrazcev, ki jih šola sestavi sama, prejem prav tako podpiše svetovalni delavec, ki zapis tudi shrani v varovano omaro, podobno kot drugo dokumentacijo, ki jo vodi svetovalna služba. Dokument je dostopen vsem, ki so člani tima (tudi drugim inštitucijam, če se vključijo v tim), na vpogled pa je dostopen tudi staršem.

V timu se opredelijo vloge posameznih strokovnih delavcev in morebitno sodelovanje z zunanjimi inštitucijami (policija, CSD, Svetovalni center, nevladne organizacije). Tim

presodi, ali so, glede na zaznane nasilje, potrebne tudi določene preventivne aktivnosti za razred, razrede ali celotno šolo.

Vloga ravnatelja:

- vedno se seznanjajo z dogodkom in je seznanjen z vsemi nadaljnjimi postopki znotraj šole,
- po potrebi (pogosto) opravi razgovor z žrtvijo in povzročiteljem,
- formalno obvešča ustrezne institucije, sodeluje z zunanjimi institucijami, če je to potrebno (policija, CSD), prav tako z javnostjo in mediji,
- skrbi, da strokovnim delavcem, če izkažejo to potrebo, omogoči strokovno podporo ter jim zagotovi varnost,
- pogovori se s starši,
- skrbi, da je šola za otroka varovalni dejavnik,
- sodeluje pri načrtovanju preventive (imenuje skupino).

Vloga učitelja:

- skrbi, da je šola za otroka varovalni dejavnik,
- če mu otrok zaupa oz. ga izbere za zaupno osebo, ohrani »status« zaupne osebe,
- načrtuje delo z oddelčnim učiteljskim zborom, otroku nudi ustrezne podporne mehanizme,
- če je pri otroku zaradi stiska učni uspeh slabši, mu zagotovi ustrezno učno pomoč,
- načrtuje delo in dela z oddelčno skupnostjo.

Vloga svetovalne službe:

- vodi tim v šoli,
- z žrtvijo in s povzročiteljem vodi svetovalne razgovore,
- skrbi, da je šola za otroka varovalni dejavnik,
- sodeluje z ravnateljem (ga obvešča, sodeluje pri načrtovanju nadaljnjih postopkov),
- sodeluje z učitelji/tehničnimi delavci,
- sodeluje s starši,
- načrtuje preventivo,
- dela s skupino/oddelčno skupnostjo,
- sodeluje z zunanjimi institucijami v dogovoru z ravnateljem.

DELO Z ŽRTVIJO

Svetovalni pogovor z otrokom v procesni intervenciji opravi, če je le mogoče, šolski svetovalni delavec, ki ima na tem področju več znanj in kompetenc. Število svetovanj je odvisno od situacije in od želje/potrebe žrtve.

Pri svetovalnem pogovoru veljajo osnovna **načela zaupnega pogovora**:

- otroku verjamemo, da je žrtev nasilja.
- ne iščemo "objektivne resnice"
- ne zanima nas "druga stran",
- otroku povemo, da je to, kar doživlja, nasilje, in da ni prav, kar se mu je zgodilo,
- razbremenimo ga občutkov krivde
- za nasilje ni kriv on, temveč je zanj odgovorna oseba, ki je nasilna,
- dovolimo mu izraziti vsa čustva,
- nikoli ne opravičujemo nasilja, ki ga je preživel!

Ko presodimo, da otrok o medvrstniškemu nasilju, ki ga je doživel, želi/zmore govoriti, mu v svetovalnem procesu lahko zastavimo vprašanja, ko potrebujemo dodatne informacije, potrebujemo pojasnilo ali kaj preslišimo.

Postavljamo odprta vprašanja, smo obzirni, previdni in zaupljivi. Ohranjamo mirnost ob poslušanju (neverbalna govorica). Otroka poslušamo. Pustimo mu dovolj časa, da se izrazi. Ne prekinjamo. Ne posplošujemo. Ne vrednotimo. Pohvalimo ga za pogum. Spodbujamo z medmeti ali povzamemo otrokovo zadnjo misel, da lahko nadaljuje. Pozorni smo tudi na neverbalna sporočila.

Ko se z otrokom, ki je doživel nasilje s strani vrstnikov, pogovarjamo, ne pozabimo na:

- opredelitev problema,
- pogovor o čustvih,
- opolnomočenje (čustvena in moralna podpora, ozaveščanje in informiranje),
- iskanje rešitev (načrt za delovanje).

Poleg svetovalnega pogovora/svetovanja, lahko svetovalni delavec žrtvi pomaga še tako da jo:

- opolnomoči z učinkovitimi strategijami spoprijemanja z nasiljem,
- spodbuja, da pove o medvrstniškem nasilju še komu drugemu, ki lahko pomaga rešiti situacijo (vrstnik ali odrasla oseba),
- poudari pomen prijateljstva, ki je eden najpomembnejših preventivnih virov proti medvrstniškemu nasilju,
- uči konkretnih odzivov na nasilna dejanja (preko igre vlog).

DELO S POVZROČITELJEM

Tudi s povzročiteljem se svetovalni delavec mora pogovoriti in načrtovati aktivnosti. Delo s povzročiteljem je edini način, da le-ta spremeni svoja neustrezna vedenja. Pomembni elementi svetovalnega pogovora s povzročiteljem so:

- cilj pogovora je, da povzročitelj razume razloge za svoje ravnanje in sprejme odgovornost za storjeno nasilje,
- pogovor izvede ravnatelj ali šolska svetovalna služba (ravnatelj naj bo prisoten),
- naredi se zapisnik pogovora,
- obvesti se starše,
- prijava na policijo ali CSD, če je to potrebno,
- po potrebi usmeritev v zunanje strokovne institucije.

Za svetovanje povzročitelju je učinkovita uporaba vedenjskega in vedenjsko-kognitivnega pristopa. Izhajajoč iz tega pristopa postavimo šolska/razredna pravila, ki veljajo pri odnosu z drugimi. Pri tem morajo biti pravila jasna in konkretna.

Pri mlajših otrocih uporabljamo predvsem vedenjske strategije:

- kotiček za umirjanje, kamor se otrok zateče, ko je napet ali je pred izbruhom jeze;
- dogovorjeni znak, s katerim otrok okolico opozori, da je vznemirjen, besen;
- urjenje v različnih spretnostih obvladovanja jeze.

Pomemben cilj obravnave povzročitelja medvrstniškega nasilja je prevzem/sprejetje posledice za svoje ravnanje (npr. izrek vzgojnega opomina, vzgojnega ukrepa, restitucija).

DELO Z OPAZOVALCI

Medvrstniško nasilje, še posebno če traja daljši čas in je sistematično, poškoduje tudi opazovalce (vrstnike), kot je bilo prikazano že v modelu valujočega učinka. Medvrstniško nasilje ima tako vpliv tudi na dinamiko razreda in pogosto na šolo kot celoto.

Delo z opazovalci načrtujemo v okviru ur oddelčne skupnosti, lahko v obliki projektnih dni, na posebnih delavnicah. Cilji dela z opazovalci:

- **razumeti** morajo, da imajo tudi oni pomembno vlogo pri preprečevanju vrstniškega nasilja v razredu, na šoli,
- dati jim moramo **jasna sporočila** o tem, da je nasilje nesprejemljivo in da bo šola storila vse, kar je v njeni moči, da ga prepreči,

- **opozorimo** na različne možne oblike medvrstniškega nasilja in pomen specifičnega konteksta razreda, ki z nasiljem izloča ali kaznuje »drugačne«.

DELO S STARŠI

Če želimo učinkovito delo z žrtvijo, povzročiteljem/povzročiteji in nenazadnje tudi z opazovalci, povabimo starše kot partnerje in soustvarjalce varnega šolskega prostora. Šola in starši se skupaj dogovorijo tudi o vlogi posameznika/starša. Npr.: če starši pri otroku opazijo spremenjeno vedenje, če jim pove, da je žrtev medvrstniškega nasilja ali da je žrtev nekdo od sošolcev/vrstnikov, naj starši obvestijo razrednika in svetovalno službo, oziroma ravnatelja, še posebej, če nasilje ne preneha.

Šola starše v obravnavo nasilja vključuje z:

- individualnimi pogovori s starši,
- roditeljskimi sestanki in
- predavanji/izobraževanji/delavnicami za starše.

Šola na pogovor povabi starše otroka, ki je bil v konkretnem primeru žrtev medvrstniškega nasilja, in starše otroka/otrok, ki so bili povzročitelji. Pogovor med starši in šolo mora temeljiti na skupnem iskanju ustreznih strategij, ki bodo v pomoč otroku, ne glede na to, v kateri vlogi je. Svetovalni delavec mora upoštevati načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu in načelo celostnega pristopa, saj je posameznik pri svojih ravnanjih del ožjega in širšega socialnega okolja, kar pomeni, da so starši pomemben del pri reševanju težav. Sodelovalen odnos je temelj za ustrezen načrt pomoči.

Šola – suvereno in enotno – vseskozi zastopati stališče, da je nasilje nesprejemljivo in se bodo v šoli nanj v tudi v bodoče vedno, brez izjeme, odzivali.

SODELOVANJE Z DRUGIMI ORGANI

Medvrstniško nasilje lahko predstavlja tudi ravnanja, ki ustrezajo **opisom kaznivih dejanj** (Kazenski zakonik) oziroma ima znake prekrškov v skladu z zakoni, ki določajo prekrške (Zakon o varstvu javnega reda in miru, Zakon o orožju, Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, itd.), zaradi česar je po kazenski in prekrškovni zakonodaji potrebna prijava policiji.

Glede na navedeno je šola dolžna podati **prijavo v vseh primerih nasilja, s katerim je povzročena telesna poškodba, v vseh primerih spolnega nasilja ter ko gre za tatvine, izsiljevanje ali poškodovanje stvari** (materialno nasilje). Prav tako v vseh primerih, ko posameznik v šolo prinese predmete, ki so po svoji obliki nevarni ali prepovedani (noži, pipci, pirotehnika, pištole, itd.).

Prijave pa ni potrebno podati v primerih verbalnega in psihičnega nasilja, se pa otroka (starše) opozori, da v kolikor se počuti ponižano, vznemirjeno ali ogroženo zaradi žaljivih besed ali vedenja posameznika ali skupine, lahko kot posameznik na policijsko postajo poda prijavo kršenja javnega reda in miru.

Pomembno je, da **je policija obveščena** nemudoma, to je **neposredno po dogodku**. To velja še posebej za hujše oblike nasilja, saj bo le tako lahko izvedla vse nujne ukrepe, ki ji jih nalaga zakonodaja .

Ob prijavi policiji ravnatelj posreduje informacijo o nasilju **tudi centru za socialno delo**, ki je po kazenski zakonodaji dolžan sodelovati pri kazenskopravnem obravnavanju povzročitelja nasilja. Center za socialno delo pa ravnatelj obvesti o nasilju tudi v drugih primerih, ko tim oceni, da povzročitelj nasilja ali žrtev potrebuje pomoč te institucije; če gre za primer ogroženega otroka, ki se kaže npr. v zlorabi alkohola ali drog, pogostem izostajanju iz šole, neodzivnosti staršev za sodelovanje z VIZ, nasilju v družini. V teh primerih izhaja dolžnost prijave iz 91. člena Zakona o socialnem varstvu (»Organi ter zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, so dolžni o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju.«).

V primerih, ko je bil zaradi ogroženosti otroka žrtve/storilca obveščen center za socialno delo, razširi članstvo v timu s predstavniki centra za socialno delo, policije in po potrebi s predstavniki drugih organov in organizacij, ki so vključeni v obravnavo otroka. **Namen tako razširjenega tima je izmenjava informacij med organi o različnih oblikah obravnave otroka z namenom medsebojnega sodelovanja** (načrtovanja in usklajevanja aktivnosti). Pomemben vidik sodelovanja z drugimi organi in organizacijami pa je **tudi skupno načrtovanje in izvajanje preventivnih dejavnosti**.

PREVENTIVNE DEJAVNOSTI NA PODROČJU MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

- Modeli preventive, v katerih se na različne načine (delavnice, igre vlog, interaktivna predavanja, projektni dnevi) poskuša otrokom predstaviti:
 - značilnosti ter različne oblike nasilja,
 - kako nasilje prepoznati in kakšne so lahko njegove posledice,
 - kako vrstniku pomagati, če je v primežu nasilja,
 - kako se odzvati na nasilno vedenje vrstnikov in se zaščititi,
 - komu POVEDATI,
 - kakšna je vloga opazovalcev in kakšna je vloga učiteljev/vzgojiteljev ter VIZ,
 - kdo vse lahko otroku pomaga, če je doživel posamezno nasilno dejanje, ali je trpinčen.

Cilj teh pristopov je razumevanje dinamike nasilja, vloge različnih akterjev in učenje aktivnega soočanja z nasilnim vedenjem. Te pristope izvaja šolska svetovalna služba ali zunanji strokovnjaki iz nevladnih organizacij ali izobraževalnih ustanov.

- Modeli preventive, ki se usmerjajo v vzroke za izbiro nasilja v medosebnih odnosih in komunikaciji ter v učenje vedenj, ki neposredno preprečujejo nasilna dejanja. V teh pristopih se poskuša:
 - graditi asertivnost, dobro samopodobo in samospoštovanje pri otrocih;
 - otroke učiti reševanja sporov in konfliktov na konstruktiven način, ki izključuje uporabo nasilja za doseg lastnih ciljev, interesov in zadovoljitve potreb. Predvsem gre za učenje vrstniške mediacije, pogajanj, iskanja kompromisov;
 - razvijati »problem solving« pristope, kjer se otroci učijo samostojnega reševanja problemov na nenasilen način;
 - pri otrocih krepiti emocionalno pismenost, s katero znajo prepoznati in razumeti lastna čustva ter jih obvladovati v različnih kontekstih vrstniških interakcij, hkrati pa uspejo prepoznati čustva drugih in skladno s tem izbirati nenasilna vedenja.

Te modele v šoli razvija šolska svetovalna služba v oddelkih ali individualno s posameznimi otroki. Pri tem lahko sodeluje z zunanjimi strokovnimi in svetovalnimi ustanovami ali nevladnimi organizacijami.

Modeli, katerih cilj je preprečevati medvrstniško nasilje v njegovem družbenem in strukturnem izvoru. Izhodišče teh modelov je, da otroke (njihovo življenje in vedenje) v veliki meri določajo kategorije: spol, verska, etnična, kulturna in jezikovna pripadnost, seksualnost ter socialna in razredna pripadnost. Te kategorije so, poleg individualnih psiholoških značilnosti, ključne za razumevanje nasilja med otroki in mladostniki.

Ko otroci pripadajo ranljivim družbenim skupinam, jih to lahko zaznamuje predvsem z izkušnjami neenakosti, diskriminacije, socialne izključenosti, ogroženosti in revščine. To strukturno nasilje, ki ga doživljajo, je dejavnik tveganja za nasilje v medosebnih odnosih v šoli. Zato se je v takšnih družbenih kontekstih treba v preventivnih pristopih ukvarjati s strukturnimi dejavniki tveganja, ne pa iskati vzrokov za nasilno vedenje otrok v njihovih psihosocialnih vidikih osebnosti.

Nujen je multiprofesionalni pristop, ki vključuje sociološko, (socialno)pedagoško, psihološko, kriminološko, socialnovarstveno analizo stanja v šoli in v njenem okolju. Šola v takšnih preventivnih modelih, skupaj z lokalno skupnostjo in njenimi institucijami, išče in ustvarja pogoje za sodelovanje z družino ter nosilci moči v (ranljivi) družbeni skupini, ki ji otrok, vpleten v nasilje, pripada. Šola načrtuje preventivo, odvisno od konteksta medvrstniškega nasilja, skupaj z lokalno skupnostjo, centrom za socialno delo, nevladnimi organizacijami, policijo in drugimi lokalnimi vzgojno-izobraževalnimi ter kulturnimi ustanovami.

Ko se odločamo o obliki preventive pred nasiljem v šoli, je potrebno najprej opredeliti pot in korake njegove obravnave. Učinkovita in strokovna obravnava storjenega nasilnega dejanja je namreč najboljša oblika preventive. Sporočila, ki jih vodstvo šole, šolska svetovalna služba ter učitelji/vzgojitelji dajo otrokom, staršem in lokalnemu okolju s hitro, strokovno in odločno obravnavo zaznanega nasilja, so neprecenljiva in najboljša možna zaščita pred njegovo ponovitvijo.

- Filipčič, K., Klemenčič, I. 2011. *Obravnavanje nasilja v družini*. Priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Hayes R. in C. Herbert. 2011. *Rising above bullying. From despair to recovery*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Lešnik Mugnaioni, D. in I. Klemenčič. 2012. »Smernice za obravnavo vrstniškega nasilja v šoli.« V: *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*. 1/2014. 33-57. Kranj: Šola za ravnatelje.
- Lešnik Mugnaioni, D., Koren, A., Logaj, V., Brejc, M. (2009). *Nasilje v šoli: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravnavo*. Kranj: Šola za ravnatelje.
- Muršič, M. 2012. »Prekiniti krog nasilja.« V: *(O)krog nasilja v družini in šoli*, ur. M. Muršič. 7-42. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Muršič, M., Filipčič, K., Klemenčič, I., Pušnik, M., Lešnik Mugnaioni, D. 2012. *(O)krog nasilja v družini in šoli*, ur. M. Muršič. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Pečjak, S. 2014. *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Prgič, J. 2010. *Šolska in vrstniška mediacija: vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli*. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.
- Pušnik, M. 2012. »Nasilje v šoli v krogu nasilja.« V: *(O)krog nasilja v družini in šoli*, ur. M. Muršič. 107-143. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Sullivan, K. 2011. *The Anti-bullying Handbook*. London: Oxford University Press.
- Zabukovec Kerin, K. 2002. »Vrstniško nasilje v šoli.« V: *Nasilje – Nenasilje*. Ljubljana: i2.